

**MINISTERSTWO
RODZINY I POLITYKI SPOŁECZNEJ**
Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób
Niepełnosprawnych

BON-I.055.2.2022.AR

Warszawa, /elektroniczny znacznik czasu/

Dotyczy: petycji w sprawie zapewnienia systemowych form wsparcia dla dorosłych osób z autyzmem

Szanowny Panie Przewodniczący,

działając na podstawie art. 13 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach (Dz. U. z 2018 r. poz. 870), w związku z przekazaną przy piśmie z dnia 15 czerwca 2022 r. petycją w sprawie dorosłych osób z autyzmem „Autyzm. Nie możemy czekać!”, proszę o przyjęcie poniższych wyjaśnień.

Szczególną formą wsparcia, którą mogą zostać objęte osoby ze spektrum autyzmu i niepełnosprawnościami sprzężonymi, gdzie w warunkach zbliżonych do domowych przygotowywane są one, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia - są mieszkania chronione. Co do zasady, prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym, natomiast prowadzenie mieszkań chronionych dla osób z terenu więcej niż jednej gminy należy do zadań własnych powiatu - art. 17 ust 1 pkt 12 oraz art. 19 pkt 11 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2020 r. poz. 1876, z późn. zm.), jednak jednostki samorządu terytorialnego mogą zlecić prowadzenie tego zadania podmiotom określonym w art. 25 ww. ustawy.

Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego i w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane. Warunki pobytu w mieszkaniu chronionym powinny być dostosowane do potrzeb osób w nim przebywających.

W mieszkaniu chronionym treningowym zapewnia się usługi polegające na nauce, rozwijaniu lub utrwalaniu umiejętności w zakresie: samoobsługi, zaspokajania codziennych potrzeb życiowych, efektywnego zarządzania czasem, prowadzenia gospodarstwa domowego, załatwiania spraw urzędowych, utrzymywania więzi rodzinnych, uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej oraz poszukiwania pracy.

Natomiast w mieszkaniu chronionym wspieranym zapewnia się usługi obejmujące pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym dotyczących: przemieszczania się, utrzymania higieny osobistej, ubierania się, sprzątanía, zakupów i przygotowywania posiłków, załatwiania spraw osobistych a także pomoc w realizacji kontaktów społecznych przez umożliwienie osobie: utrzymywania więzi rodzinnych, uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej.

W celu wsparcia jednostek samorządu terytorialnego w realizacji ich zadania własnego, w ramach Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” ustanowionego uchwałą Nr 160 Rady Ministrów 20 grudnia 2016 r. (M.P. poz. 1250), zmienioną uchwałą nr 189 Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2021 r. (M.P. z 2022 r. poz. 64), w zadaniu 4.4 przewidziano wsparcie finansowe - z przeznaczeniem na tworzenie mieszkań chronionych dla osób niepełnosprawnych ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Wysokość środków rezerwy budżetowej przeznaczonych na realizację powyższego zadania w skali kraju wynosi 24 000 000 zł.

Co roku Minister Rodziny i Polityki Społecznej zwraca się do wojewodów z prośbą o rozeznanie potrzeb finansowych i zgłoszenie propozycji dofinansowania na utworzenie nowych mieszkań chronionych. Dofinansowanie zadania odbywa się w oparciu o art. 115 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, w wysokości do 80% kosztów realizacji całego przedsięwzięcia. Pozostałe koszty realizacji zadania powinny zostać pokryte ze środków własnych samorządów. Zatem samorządy gminne i powiatowe mogą ubiegać się o dotacje na ten cel, jednak tak jak już wspomniano, samorząd może zlecić prowadzenie mieszkań chronionych organizacjom pozarządowym.

W celu wyeliminowania trudności, jakie napotykały samorządy przy realizacji ww. zadania, po zeszłorocznym przeglądzie Programu „Za życiem” i dokonanych zmianach legislacyjnych działania 4.4., zaproponowano i wprowadzono zmiany umożliwiające między innymi kwalifikowanie osób do tej formy wsparcia bez względu na przyczynę ich niepełnosprawności – tym samym rozszerzając grupę docelową.

Ponadto skrócono okres trwałości zadania, aczkolwiek samorząd zobowiązany jest w rzeczywistości świadczyć pomoc, zgodnie ze zgłoszonymi potrzebami, przez minimum 5 lat - od momentu uruchomienia mieszkania.

Co ważne w wyniku dokonanych zmian ww. Programu - „tworzenie mieszkań chronionych” może obejmować zarówno tworzenie mieszkań w lokalach należących do jednostek samorządu terytorialnego, jak i ewentualną budowę budynku czy zakup lokalu. Wprowadzone zmiany miały przede wszystkim na celu zwiększenie zainteresowania samorządów tworzeniem kameralnych form świadczenia usług, jak również rozszerzenie ich dostępności dla osób niesamodzielnych, a w szczególności rozwijanie sieci mieszkań chronionych.

Ogólna liczba powstałych mieszkań chronionych w Polsce wynosi: 1475 na 4502 miejsca, natomiast od początku trwania Programu „Za życiem”, czyli od 2017 r. utworzono 189 nowych mieszkań chronionych na 657 miejsc.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej zgodnie z realizowaną ideą deinstytucjonalizacji, dostrzega konieczność rozwijania i organizowania usług świadczonych wobec osób niesamodzielnych w środowisku lokalnym.

Dlatego też w działaniach tych szczególnie promowane są inicjatywy służące procesowi odchodzenia od organizowania usług świadczonych wobec osób niesamodzielnych w dużych instytucjach - na rzecz form kameralnych, rodzinnych i środowiskowych. W tym celu również Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej opracowało strategiczny dokument dotyczący deinstytucjonalizacji usług społecznych w Polsce pn. Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna na lata 2021–2030 (z perspektywą do 2035 r.).

Dokument, stanowi wytyczne do działań z zakresu rozwoju usług społecznych zgodnych z ideą deinstytucjonalizacji zakładając m.in. priorytet usług społecznych realizowanych w środowisku zamieszkania nad usługami stacjonarnymi, rozwój lokalnych i zindywidualizowanych usług, w tym usług o charakterze zapobiegającym, które mają ograniczyć konieczność opieki instytucjonalnej, a także przewiduje zabezpieczenie usług stacjonarnej opieki, jako ostatni i najmniej pożądanym element systemu.

Reasumując powyższe, jednym z celów Strategii rozwoju usług społecznych jest rozwijanie sieci mieszkań chronionych, bowiem organizowanie w sposób profesjonalny usług, świadczonych wobec osób niesamodzielnych czy też niepełnosprawnych, oraz zwiększanie ich dostępności stanowi istotny komponent polityki społecznej państwa.

Istnieje też możliwość skorzystania ze wsparcia w ramach Programu „Centra opiekuńczo-mieszkalne”, finansowanego w ramach środków Funduszu Solidarnościowego.

Głównym celem ogłoszonego w 2019 r. Programu jest stworzenie warunków dla jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego/powiatowego, pozwalających na tworzenie i utrzymanie placówek pobytu całodobowego oraz dziennego dla osób z niepełnosprawnościami.

Zgodnie z założeniami Programu „Centra opiekuńczo-mieszkalne”, przeznaczone są dla dorosłych osób niepełnosprawnych ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, o których mowa w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 573, z późn. zm.) oraz orzeczeniem traktowanym na równi z orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu ww. ustawy.

Podstawą prawną przyjęcia Programu jest art. 7 ust. 5 ustawy z dnia 23 października 2018 r. o Funduszu Solidarnościowym (Dz. U. z 2020 r. poz. 1787, z późn. zm.).

Centra stanowią formę ośrodka wsparcia zgodnie z art. 51 ustawy o pomocy społecznej. Infrastruktura Centrum oraz organizacja i rodzaj świadczonych usług w sposób szczególny odpowiadać ma potrzebom uczestników wynikającym z różnego spektrum niepełnosprawności, zapewnić warunki do nawiązywania i utrzymywania relacji z innymi, a także nabywania oraz rozwijania umiejętności i kompetencji decydujących o indywidualnej samodzielności i możliwości podejmowania ról społecznych.

Wspólny pobyt uczestników w Centrum ma za zadanie wpłynąć pozytywnie na procesy uspołecznienia i nawiązywania relacji interpersonalnych oraz pozwolić na podejmowanie przez osoby niepełnosprawne aktywności na miarę posiadanego potencjału i zasobów. Stworzenie warunków w formie pobytu całodobowego lub dziennego jest szczególnie ważne dla osób z niepełnosprawnościami, które nie mogą korzystać z usług w innych ośrodkach wsparcia, a takiego wsparcia wymagają. Wdrożenie takich rozwiązań poprawi sytuację osób niepełnosprawnych dając im szansę na samodzielne i niezależne życie.

Powstające Centra mają tworzyć otoczenie cechami nawiązującymi do środowiska i miru domowego, w którym kluczowymi wartościami są podmiotowość i włączenie społeczne uczestników, troska o ich dobrostan, gdzie zachowana zostanie równowaga między zabezpieczeniem potrzeb uczestników związanych z niepełnosprawnością i zdrowiem, nabywaniem umiejętności i kompetencji oraz rekreacją i spędzaniem wolnego czasu.

Wraz z ogłoszeniem kolejnej edycji Programu w maju 2021 r., przyjęto dodatkowe założenie, że liczba osób z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności lub orzeczeniem traktowanym na równi z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności wynosić będzie co najmniej 40% uczestników Centrum, a liczba miejsc w pobycie całodobowym wynosić będzie co najmniej 2.

30 czerwca 2022 r. ogłoszono pierwszy w 2022 r. nabór wniosków w ramach Programu „Centra opiekuńczo-mieszkalne”(ogłoszonego w maju 2021 r.). W tegorocznym naborze wniosków przyjęto założenie, że liczba Centrów powinna być rozłożona równomiernie na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej. Ponadto w ramach Programu ogłoszonego w 2019 r. oraz w 2021 r. planuje się utworzyć Centra w liczbie nie mniejszej niż 90.

Poza tym w ramach celu głównego tegorocznego naboru wyznaczone zostały następujące cele szczegółowe:

- 1) wzmocnienie dotychczasowego systemu wsparcia poprzez rozszerzenie usług dla dorosłych osób niepełnosprawnych ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności lub orzeczeniem traktowanym na równi z orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności;
- 2) umożliwienie niezależnego, samodzielnego i godnego funkcjonowania na miarę możliwości i potrzeb osób niepełnosprawnych;
- 3) poprawa jakości życia uczestników Programu w ich środowisku lokalnym poprzez zapewnienie dostępności do Centrów w pobliżu ich miejsca zamieszkania;
- 4) zapewnienie uczestnikom Programu pomocy adekwatnej do potrzeb i możliwości wynikających z wieku i stanu zdrowia;
- 5) włączenie uczestników Programu do życia społeczności lokalnych;
- 6) wsparcie finansowe jednostek samorządu terytorialnego w realizacji zadań na rzecz osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem tych gmin/powiatów lub województw, w których występuje najniższa liczba Centrów i najwyższa liczba osób niepełnosprawnych ze znacznym lub umiarkowanym stopniem lub orzeczeniem

traktowanym na równi z orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, przypadających na jedno Centrum, zgodnie z przyjętym w Programie założeniem.

Należy podkreślić, że idea tworzenia Centrów opiera się na przekonaniu o konieczności uwzględnienia podmiotowości zgodnie z zasadami deinstytucjonalizacji wsparcia osoby niepełnosprawnej, która powinna mieć prawo decydowania o rodzaju pomocy, z której chce skorzystać, sposobu jej udzielenia oraz mieć zagwarantowany odpowiedni do jej potrzeb rodzaj standardu usług.

Infrastruktura, organizacja, zakres świadczonych usług oraz kwalifikacje personelu Centrum muszą spełniać wymogi określone w rozdziale VI Standard Centrum Programu „Centra opiekuńczo-mieszkalne”. Ponadto muszą być powiązane z formułą i celami Centrum oraz być w pełni zgodne z przepisami ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami oraz standardami projektowania budynków dla osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 1062). W wymiarze horyzontalnym odnoszą się do art. 19 Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych Niezależne życie i włączenie w społeczeństwo.

Na dzień 29 czerwca 2022 r. w ramach Programu „Centra opiekuńczo-mieszkalne” zatwierdzonych zostało 78 wniosków na utworzenie Centrów opiekuńczo-mieszkalnych.

W okresie od sierpnia 2019 r. do lipca 2022 r. zaakceptowano wnioski w ramach Modułu I - utworzenie COM oraz Modułu II – funkcjonowanie COM na łączną kwotę 218,4 mln zł

Jeśli chodzi o kwestię aktywizacji zawodowej, to Jednym z priorytetów polityki państwa jest wspieranie zatrudnienia osób niepełnosprawnych – bez względu na rodzaj niepełnosprawności – przede wszystkim tych, które mają największe trudności w wejściu i utrzymaniu się na rynku pracy.

W ustawodawstwie polskim kwestie zatrudniania i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych zajmują szczególne miejsce. Aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych realizowana jest poprzez działania z zakresu rehabilitacji zawodowej, natomiast zgodnie z ustawą o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych rehabilitacja zawodowa ma na celu ułatwienie osobie niepełnosprawnej uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego przez umożliwienie jej korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego i pośrednictwa pracy. Mechanizmy i instrumenty rynku pracy wspomagające zatrudnienie osób niepełnosprawnych zawarte są zarówno w przepisach ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2022 r. poz 1100), jak i ustawy o rehabilitacji. Są one, co do zasady, adresowane do wszystkich osób niepełnosprawnych – bez względu na stopień i rodzaj niepełnosprawności.

Aby skutecznie realizować wyżej wskazane cele rehabilitacji zawodowej ustawodawca, w ustawie o rehabilitacji wyróżnił instrumenty aktywizacji zawodowej adresowane zarówno

do osób niepełnosprawnych jak i do pracodawców/przedsiębiorców zatrudniających bądź zainteresowanych zatrudnieniem osób niepełnosprawnych.

Wśród instrumentów aktywizacji zawodowej wyróżnić można instrumenty skierowane do osób niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu takie jak: możliwość podjęcia szkoleń, staży, przygotowania zawodowego dorosłych, prac interwencyjnych czy studiów podyplomowych oraz instrumenty wsparcia skierowane do osób niepełnosprawnych zainteresowanych podjęciem lub prowadzących działalność gospodarczą jak: jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej lub wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej oraz refundacji składek na ubezpieczenia społeczne dla osób niepełnosprawnych prowadzących działalność gospodarczą lub rolniczą.

Z kolei do instrumentów wspierających pracodawców zaliczyć można:

- miesięczne dofinansowanie do wynagrodzenia pracownika niepełnosprawnego;
- zwrot kosztów związanych z przystosowaniem stanowisk pracy i pomieszczeń zakładu pracy do potrzeb niepełnosprawnego pracownika;
- zwrot kosztów wyposażenia stanowiska pracy osoby niepełnosprawnej;
- zwrot kosztów szkolenia pracownika niepełnosprawnego;
- zwrot miesięcznych kosztów:
 - zatrudnienia pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy,
 - kosztów szkolenia tych pracowników (100% kosztów szkolenia, nie więcej jednak niż równowartość kwoty najniższego wynagrodzenia), w zakresie czynności ułatwiających komunikowanie się z otoczeniem, a także czynności niemożliwych lub trudnych do samodzielnego wykonania przez pracownika niepełnosprawnego na stanowisku pracy;
- zwolnienie z wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
- obniżenie wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Instrumenty te cieszą się dużym zainteresowaniem wśród pracodawców osób niepełnosprawnych i umożliwiają osobom tym wejście i utrzymywanie się na rynku pracy.

Co do zasady wyszczególnione formy wsparcia są udzielane osobom niepełnosprawnym na równych zasadach, bez względu na rodzaj niepełnosprawności. Niektóre instrumenty zawarte w ustawie o rehabilitacji (...) zawierają jednak dodatkowe wsparcie dla pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne z całościowymi zaburzeniami rozwoju, a w tym m.in. z autyzmem i zespołem Aspergera – (art. 26a ust. 1b ustawy o rehabilitacji ..., poprzez zwiększenie o od 600 do 1200 zł kwoty dofinansowania do wynagrodzeń oraz możliwość obniżenia wpłat na PFRON.

Ponadto w świetle przepisu art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy o rehabilitacji, gmina, powiat oraz fundacja, stowarzyszenie lub inna organizacja społeczna, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych może utworzyć wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo jednostkę i uzyskać dla tej jednostki status zakładu aktywności zawodowej, jeżeli co najmniej 70% ogółu osób zatrudnionych w tej jednostce

stanowią osoby niepełnosprawne, w szczególności skierowane do pracy przez powiatowe urzędy pracy:

- zaliczone do znacznego stopnia niepełnosprawności,
- zaliczone do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, w tym osób, w stosunku do których rada programowa, o której mowa w art. 10a ust. 4, zajęła stanowisko uzasadniające podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej.

Zatem osoby z autyzmem są jedną z grup osób, na których aktywizację zawodową są ukierunkowane zakłady aktywności zawodowej.

Dodatkowo rozwiązaniem uzupełniającym dotychczas funkcjonujący system wspierania zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w Polsce będzie zatrudnienie wspomagane, kierowane do osób mających szczególne trudności w samodzielnym znalezieniu i utrzymaniu zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Dla osób z niepełnosprawnościami zatrudnionych na otwartym rynku pracy w wyniku metody zatrudnienia wspomaganego, których proces wspomaganie w miejscu pracy nie został zakończony, będzie wsparciem w utrzymaniu zatrudnienia. Przygotowanie ustawy o zatrudnieniu wspomaganym zostało zapisane w przyjętej przez Radę Ministrów Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030. Jednym z kluczowych obszarów tego dokumentu jest Priorytet Praca, w ramach którego przewidziano działania mające skutkować większą aktywnością zawodową osób niepełnosprawnych i większymi możliwościami zatrudnienia w otwartym, integracyjnym i dostępnym środowisku pracy, stosownie do art. 27 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Głównym celem zaprojektowanych rozwiązań w ramach tego obszaru jest zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami możliwości realizacji prawa do pracy na zasadzie równości z innymi osobami.

Z wyrazami szacunku

Agnieszka Ginel

Dyrektor

Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw
Osób Niepełnosprawnych

/-kwalifikowany podpis
elektroniczny-/